

Barbarea intermedia Bor. en Barbarea verna (Mill.) Aschrs. in Nederland

R. W. J. M. van der Ham
(Rijksherbarium, Leiden)

Al sinds vele jaren worden er in Nederland in het geslacht *Barbarea* vier soorten onderscheiden. Naast de algemenere, inheemse soorten *B. stricta* Andrzej. en *B. vulgaris* R. Br., respectievelijk stijf en gewoon barbarakruid, zijn dat de als adventief beschouwde *B. intermedia* Bor., bitter barbarakruid, en de als inheems en zeldzaam opgegeven *B. verna* (Mill.) Aschrs., vroeg barbarakruid.

Hoewel *B. stricta* en *B. vulgaris* vaak met elkaar worden verward, zijn het duidelijk gescheiden soorten met een goed bekende verspreiding in Nederland. Bij het doorzien van het *Barbarea*-materiaal in de Nederlandse herbaria voor de Atlas van de Nederlandse Flora bleek echter dat de verspreiding van *B. intermedia* en *B. verna* zeer onvoldoende bekend is. De verklaring hiervoor moet worden gezocht in het feit dat *B. intermedia* relatief laat, in 1840, werd beschreven en het bovendien nog enige tientallen jaren duurde eer dit hier enigszins bekend was. Pas aan het eind van de negentiende eeuw verscheen ze als 'misschien voorkomend' in de Nederlandse flora's. Het materiaal van deze soort, dat voordien in de herbaria werd opgenomen, werd bijna steeds als *B. verna* of als *B. vulgaris* opgeborgen.

Na herdeterminatie van het materiaal ontstaat een geheel ander beeld van het voorkomen van *B. intermedia* en *B. verna* in Nederland. Enerzijds blijkt dat *B. verna* zeldzamer is dan werd aangenomen (Mennema c.s., 1980). Bovendien wijzen de gegevens er op dat deze soort slechts adventief en uit tuinen verwilderd voorkomt. Het oudste in Nederland verzamelde materiaal dateert van 1900. Vóór 1950 is ze in 14, sinds 1950 in 7 uurhokken gevonden.

Anderzijds moet worden geconcludeerd dat *B. intermedia* veel algemener is en dat ze tenminste als ingeburgerd moet worden beschouwd. Het oudste materiaal betreft een vondst van 1835 aan de binnenduinrand bij Overveen. Ongedateerd materiaal van Paterswolde en Houten is misschien nog enige jaren ouder. In 1837 werd de soort verzameld op de dijk van de Nieuwe Maas tegenover IJsselmonde, omstreeks 1838 in de waarden bij Werkendam en in 1840 in een weiland buiten Utrecht. Vóór 1950 is ze uit 72, sinds 1950 uit 24 uurhokken bekend. In fig. 1 is het voorkomen vóór en sinds 1950 gecombineerd. Niet op het kaartje opgenomen zijn vondsten van Texel, te Wons en in de Noordoostpolder. Ze berusten vermoedelijk op aanvoer, respectievelijk met fazantenvoer, graszaad en luzerne. Opgaven voor Weert (IVON S5.48) en Gorinchem (IVON P4.66) hadden blijkens materiaal betrekking op *B. verna*. Een opgave voor Goeree (Mennema & Van Ooststroom, 1974, p. 77) betrof *B. vulgaris*. Materiaal gedetermineerd als *B. intermedia* × *B. vulgaris* van Giessenburg (Van Ooststroom, Mennema & Adema, 1977, p. 181) bleek eveneens *B. vulgaris* te zijn.

Uit de bij het materiaal opgegeven standplaatsen blijkt dat *B. intermedia* zich in Nederland niet als een adventief laat karakteriseren. Ze is vooral bekend van grazige plaat-

sen: weilanden, uiterwaarden, weg- en slootbermen, rivierdijken en spoordijken, vooral op vochtige, iets venige, vaak gestoorde plaatsen. Dikwijls komt ze op een bepaalde plek in grote aantallen voor en is ze er na enkele jaren weer verdwenen. In haar standplaatskeuze lijkt ze veel op *B. vulgaris*.

Volgens Meusel (1965, p. 336) komt *B. intermedia* voor in het westelijke en centrale deel van het Submediterrane, in het Atlantische en in het Subatlantische floragebied van Europa. *B. verna* is een zuidelijker soort. Waarschijnlijk is *B. intermedia* echter niet inheems in de noordelijke streken van Europa, waartoe ook Nederland wordt gerekend. Vermoedelijk is ze er, misschien meer dan een keer, aangevoerd, waarna ze zich met succes heeft gevestigd en in diverse gebieden verder heeft uitgebreid. Wanneer deze inburgering precies heeft plaatsgevonden is niet uit te maken. Van een aantal vindplaatsen in

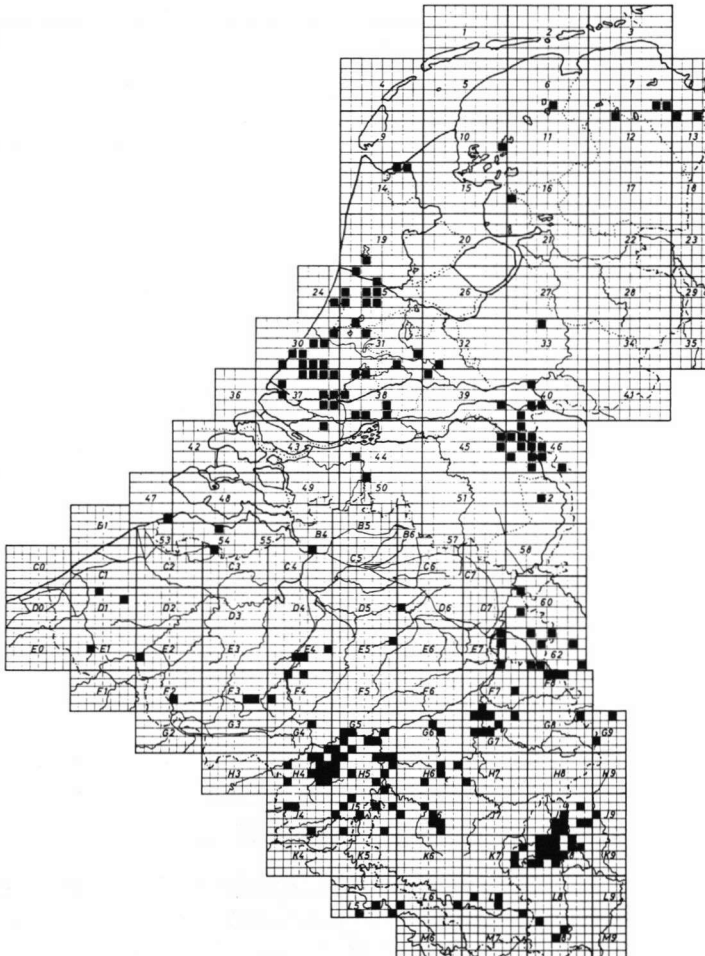

Fig. 1. De verspreiding van *Barbarea intermedia* Bor. in Nederland, België en Luxemburg. De gegevens voor België en Luxemburg zijn grotendeels ontleend aan Van Rompaey & Delvosalle (1979).

Zuid-Limburg zegt De Wever (1937a) dat de soort er kort geleden was aangevoerd, zich weinig uitbreidde, maar wel standhield. Vindplaatsen in het Geuldal maken een natuurlijker indruk en sluiten goed aan bij het Belgische areaal (fig. 1). Ook in Noord-Limburg en het omringende gebied gedroeg *B. intermedia* zich niet als een aanvoerplant maar maakte ze de indruk van een indigene soort (De Wever, 1937a), hetgeen ook van de vondsten in het westen en noorden des lands kan worden gezegd. Omdat ook de eerste vindplaatsen in deze gebieden geen aanleiding geven om te veronderstellen dat de soort er zou zijn aangevoerd, is het waarschijnlijk dat ze er reeds vóór de oudste vondsten (1835 - 1840) was ingeburgerd.

B. intermedia is goed te onderscheiden van de andere barbarakruiden. Van *B. verna* verschilt ze in de kortere hauwen (10 - 30 versus 30 - 70 mm). Van *B. stricta* onderscheidt ze zich door de veerdelige bovenste bladen (versus hoogstens grof getand) en de onbehaarde bloemknoppen. Ze wordt het meest verward met *B. vulgaris*. Van deze soort is ze als volgt te onderscheiden:

Bovenste bladen veerdelig, met 1 - 3 paar zijslippen, een smalle eindslip en gewimperde oortjes; stijl dik en stomp, in vruchtstadium 1 - 1,5 mm lang (fig. 2).

. *Barbarea intermedia*

Bovenste bladen ongedeeld en iets handvormig, of met 1 paar zijslippen en een brede eindslip; oortjes bijna altijd kaal; stijl slank en spits, in vruchtstadium 2 - 3 lang.

. *Barbarea vulgaris*

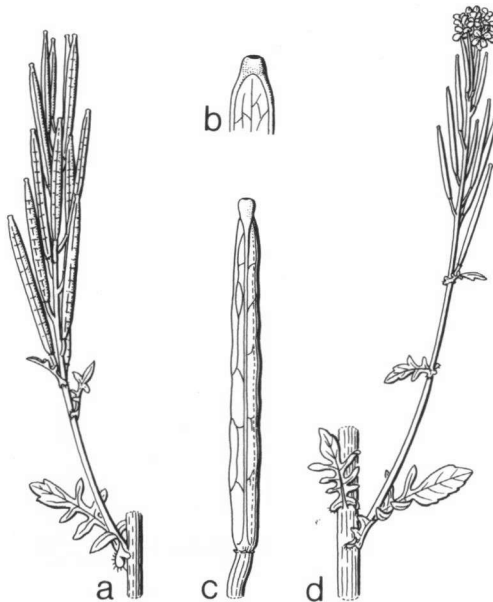

Fig. 2. *Barbarea intermedia* Bor.; a: met rijpe vruchten; b: top van de rijpe vrucht, van voren; c: rijpe vrucht, van opzij; d: met bloemen en jonge vruchten. a en d: $\frac{3}{4}$ \times ; b en c: $2 \times$.

B. intermedia zou volgens De Wever (1937a) ook te herkennen zijn aan de bittere smaak van het blad, dit in tegenstelling tot *B. verna*, waarvan het blad scherp maar aangenaam smaakt (De Wever, 1937b) en die daarom, zij het sporadisch, als groente werd gekweekt. *B. intermedia* bloeit van april tot juni en soms in augustus weer.

Hierbij stel ik voor om *Barbarea intermedia* op te nemen in de Standaardlijst van de Nederlandse Flora en om *Barbarea verna* daaruit te verwijderen.

Literatuur

- Mennema, J., A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate, 1980. Atlas van de Nederlandse Flora 1. Amsterdam.
- Mennema J. & S.J. van Ooststroom, 1974. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1973. *Gorteria* 7 (5), p. 65 - 83.
- Meusel, H., E. Jäger & E. Weinert, 1965. Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora. Text. Jena.
- Ooststroom, S.J. van, J. Mennema & F. Adema, 1977. Aanwinsten voor de Nederlandse flora, hoofdzakelijk uit 1967 - 1974. *Gorteria* 8 (10/11), p. 179 - 187.
- Rompaey, E. van & L. Delvosalle, 1979. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, ed. 2. Meise.
- Wever, A. de, 1937a. *Barbarea intermedia* Bor. *Natuurh. Maandbl.* 26, p. 95 - 96.
- Wever, A. de, 1937b. *Barbarea verna* (Mill.) Asch. *Natuurh. Maandbl.* 26, p. 146.

***Barbarea intermedia* Bor. and *Barbarea verna* (Mill.) Aschrs. in the Netherlands**

During a revision of herbarium material of the genus *Barbarea*, it became apparent that *Barbarea intermedia* Bor. is much more common in the Netherlands than was supposed. It is probably a native rather than a casual species although it may have been introduced long ago. *Barbarea verna* (Mill.) Aschrs., usually thought of as a rare native species, appears to be merely a casual in the Netherlands.